

De vierde pijler

Onlangs werd door het HIVA een colloquium georganiseerd over de opkomst van de vierde pijler in de ontwikkelingssamenwerking. De eerste pijler is de bilaterale hulp, de tweede pijler is de hulp via multilaterale instellingen, de derde pijler is de ontwikkelingssamenwerking van de niet-gouvernementele organisaties (NGO's).

Wat men de vierde pijler in de ontwikkelingssamenwerking noemt is een containerbegrip of een term die een heterogene realiteit dekt. Het gaat om initiatieven die ontstaan zijn vanuit steungroepen voor vrijwilligers, vakbonden, mutualiteiten, boerenorganisaties, bedrijven, stichtingen, jeugd- en volwassenenverenigingen, ziekenhuizen, scholen etc... Wat hen voornamelijk onderscheidt van de klassieke NGO's is de vaststelling dat de ontwikkelingsinitiatieven niet uitgaan van domeinspecifieke organisaties of organisaties die Noord-Zuidwerking als enige of belangrijkste doelstelling hebben. De vierde pijler initiatieven gaan uit van organisaties die hun eigenlijke doelstelling of reden van bestaan hebben in een ander domein dan de ontwikkelingssamenwerking. Alhoewel deze initiatieven altijd bestaan hebben, is hun aantal sinds de tweede helft van de jaren negentig en vooral in de periode 2000-2005 exponentieel gegroeid.

Volgens het onderzoeksrapport van Patrick Develtere en Johan Stessens zou het in Vlaanderen gaan om minstens 1.100 initiatieven. De financiële steun van het grote publiek bedraagt minstens €70 miljoen en dat is bijna evenveel als het totaalbedrag van de campagne-inkomsten van alle Vlaamse NGO's aangesloten bij Coprogram.

Het rapport van Develtere en Stessens gaat ook na waar deze dynamiek vandaan komt en waarom heel wat van deze initiatieven niet ontstaan zijn vanuit de NGO wereld en er ook moeilijk hun weg naar vinden.

Als belangrijke factoren worden aangehaald: de toenemende globalisering en het feit dat NGO's via hun educatieve initiatieven meer mensen bewust maken van de noord-zuidproblematiek. Er wordt ook aangestipt dat de moderne burger kritisch zou staan tegenover de klassieke NGO's.

Wat dit laatste punt betreft is m.i. de houding van de moderne burger t.a.v. klassieke NGO's niet onterecht. Klassieke NGO's zijn onvoldoende in staat om op een transparante manier te communiceren over hun activiteiten in het Zuiden, ze laten na aan te geven wat de resultaten op het terrein zijn, ze communiceren niet over de vele mislukkingen en de eigen onmacht (cfr. evaluatierapport BOF en bevindingen van het Rekenhof, terug te vinden op deze webstek) Ongetwijfeld factoren die burgers, waaronder schrijver van dit stukje, ertoe aanzetten, kleinschalige, handelingsgerichte en transparante initiatieven te ondersteunen. Heel wat van die initiatieven zijn concreter, duidelijker, begrijpelijker voor buitenstaanders. Uit een concrete projectfiche van een grote NGO is onmogelijk af te leiden of de donateur nu effectief bijdraagt tot het door hem gekozen project. Laat staan dat hij weet wat de resultaten van het project zijn en de impact op de leefomgeving van de begunstigden.

De vierdepijlerinitiatieven zorgen voor nieuwe methodieken en een nieuw instrumentarium. Zo zal het idealistisch Vlaams dokterskoppel, op reis in een Afrikaans land en geconfronteerd met medische noden, rechtstreeks contact opnemen met de plaatselijke gezondheidswerkers en beleidsverantwoordelijken. Het dokterskoppel zal een deel van de eigen tijd spenderen in doegericht handelen, wint vlug het vertrouwen van de plaatselijke bevolking want weet zichzelf op het terrein zeer concreet te bewijzen en ondervindt persoonlijk veel voldoening aan de geboden inzet. Hun enthousiasme en eigen inzet zorgen voor voldoende geloofwaardigheid naar de eigen achterban. Uiteraard werkt dit aanstekelijk. De initiatiefnemers slagen er daarenboven in het overgrote deel van de opgehaalde middelen in natura of in geld effectief te investeren in het hun dierbare project. Ze weten mensen uit hun eigen werk- of leefomgeving medehandlingsgericht te maken. NGO's kunnen dit laatste onmogelijk garanderen.

Een groot deel van de campagne-opbrengsten van NGO's dient om hun meer dan 2.500 personeelsleden in België te betalen. Voor België berekende Action Aid dat in 2003 slechts 31% van onze ontwikkelingshulp effectief was en 69% als spookhulp kon worden bestempeld. Volgens beschikbare cijfers van Belgische NGO's aangesloten bij Coprogram besteden deze NGO's 32% van hun hulp aan hun partnerwerking in het Zuiden. Wat precies wordt gefinancierd en met welke bedragen weigeren de NGO's publiek bekend te maken. Deze feiten doen alleen het vermoeden rijzen dat heel wat NGO's in belangrijke mate dure geldmachines zijn, waarvan de concrete impact op het terrein niet in verhouding staat tot de uiteindelijke kostprijs van bedoelde NGO-werking. Bovendien bedienen ze zich van scholen en verenigingen als fora die enkel dienen om geld te genereren voor de NGO die zelf bepaalt wat er met dat geld gebeurt. Ze zijn dus onvoldoende handelingsgericht.

Waarmee ik niet wil gezegd hebben en dit wordt ook in de studie geopperd dat al deze vierdepijlerinitiatieven voldoende transparant, effectief en doelmatig zijn. Een aantal van deze initiatieven moeten waarschijnlijk veel leergeld betalen, mislukken of bereiken onvoldoende de vooropgestelde doelstellingen. Ze zijn evenwel handelingsgericht, concreet en ze kanaliseren terug hulpinitiatieven dicht bij huis, de eigen buurt, het werk, de school,.... Op die manier brengen ze ontwikkelingssamenwerking terug binnen in de wereld van het kunnen en het mogen. De NGO-sector als bedrijfstak, die veel kenmerken heeft van een economische markt waarbij bittere concurrentie voor aandacht, vrijgevigheid, BV's, overheidsmiddelen met als doelstelling het behoud en het liefst vergroten van de eigen marktpositie, steekt schril af tegen deze nieuwe vorm van solidariteit, die zich hopelijk nog verder kan ontwikkelen en organiseren.

De vierdepijlerinitiatieven zijn tegelijkertijd ook een uitdaging voor alle politieke partijen die in de aanloop naar de verkiezingen "corporate governance" of deugdelijk bestuur hoog in het vaandel dragen. Ook voor het departement ontwikkelingssamenwerking is de opkomst van de vierdepijlerinitiatieven, een signaal om de Belgische ontwikkelingssamenwerking kritisch te bevragen en door te lichten. Voldoende transparantie, doelgericht handelen, beheersing van de kosten, een doorgedreven audit en een efficiënte communicatie naar de buitenwereld zorgen ervoor dat ontwikkelingssamenwerking deel uit kan maken van een breed maatschappelijk debat. Dames en heren politici zet dit op de politieke onderhandelingsagenda, want het Zuiden en al wie solidair wil zijn met het Zuiden is het waard.

Naam en adres bekend bij de redactie.